si. Siksi ei ole järkevää verrata tämänhetkisiä tyttöjen aloitusikää koskevia normatiivisia käsityksiä ja eri ikäryhmien naisten faktista aloitusikää. Pantakoon kuitenkin merkille, että nuorimmankin ikäluokan naiset ovat aloittaneet alkoholin käytön vanhempina, kuin he itse sallivat tämän hetken nuorille. Samalla todettakoon, että nuorimmat naiset ovat aloittaneet alkoholin käytön varhaisemmassa iässä, kuin heidän vanhempiensa tämänhetkiset odotukset sallisivat.

Toisin kuin naisten aloitusikä miesten aloitusikä on ikäluokasta toiseen vaihdellut niin kapeissa rajoissa, että se saattaa kuvastaa muuttuneita ikärooleja. On siis mielekästä verrata kunkin ikäryhmän omaa aloitusikää ja tämänhetkisiä normatiivisia käsityksiä.

Ihmisen maailmassa käyttäytyminen on löysempää kuin normit. Sitä yllättävämpää on havaita, että ainoastaan nuorimman ikäryhmän miehet ovat aloittaneet alkoholin käytön varhaisemmassa iässä, kuin he odottavat tämän päivän nuorilta. Kaikissa muissa ryhmissä oma nuoruudenaikainen käyttäytyminen on ollut pidättyvämpää, kuin kunkin ryhmän tämänhetkiset normit sallisivat. Jälleen on täydennykseksi sanottava, että kukin ikäluokka toki on aloittanut juomisen varhemmin, kuin sen omat vanhemmat sallisivat tätäkään nykyä, ja on täysi syy olettaa, että kunkin yksilön mielipiteet ovat läpikotaisin muuttuneet sallivampaan suuntaan. Kukin ikäluokka on siis murentanut edellisen sukupolven normeja. Silti on tosiasia, että kaikki ikäluokat nykyisin sallivat nuorten aloittaa alkoholin käytön varhemmin, kuin heille itselleen aikoinaan oli sallittua tai mahdollista.

Tiivistäkäämme:

1. Kun suomalaiset miettivät sopivaa alkoholin käytön aloitusikää, he eivät tee minkäänlaista eroa tyttöjen ja poikien välillä. Tosiasiallisen käyttäytymisen tasolla ero on suuri vielä 20—29-vuotiaiden keskuudessa.

2. Alkoholin käyttö on integroitumassa perheeseen. Tämä näkyy siinä, että nuorimmat vastaajat tekevät isomman eron sen mukaan, tapahtuuko alkoholin käyttö perheessä vai ikätovereiden kanssa.

3. Kunkin ikäluokan miehet ovat aloittaneet alkoholin käytön nuorempina, kuin edellisen sukupolven normit tälläkään hetkellä sallisivat. Samanaikaisesti kukin ikäluokka tätä nykyä sallii alkoholin käytön aloitettavaksi varhemmin, kuin sille itselleen oli sallittua tai mahdollista.

Kirjallisuus

Hauge, Ragnar & Irgens-Jensen, Olav: Scandinavian drinking survey: Sampling operations and data collection. Reports from the National Institute for Alcohol Research No. 44. Oslo 1981

Simpura, Jussi: Juomatapatutkimus -76:n tutkimusaineisto. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 107. Helsinki 1977.

Klaus Mäkelä

Kurkistus kotihälytysten maailmaan

Päihdehuollon toimipisteisiin on suurimmilla paikkakunnilla jopa jonoja. Päihdehuolto siis tavoittaa ihmisiä. Mutta tavoittaako se niitä ihmisiä, joita sen pitäisi? A-klinikan keskusteluhoito tavoittaa ongelmansa tunnustaneet ja PAVI-huolto tavallaan marginaaliryhmät, katkaisuhoito ehkä molempia näistä ja laajempiakin piirejä. Avohoidon tavoittavuus on kuitenkin kapea.

Totesin tämän itse PAVI-huollossa työskennellessäni. Kutsuin parin ensimmäisen vuoteni aikana luokseni lähes kaikki nuoret väärinkäyttäjät paikkakunnalla vakiintuneen tavan mukaan eli toisen juopumuspidätyksen jälkeen. "Reagointiprosentti" oli 15. Sosiaaliviranomaisten kutsujen tehottomuus lienee ollut paikallisen nuorison tiedossa jo aikaisemminkin. Asiaan etsittiin parannusta laatimalla jokaiselle ensikertalaiselle lähetettävä tiedote, jossa selostetaan lakiin perustuva yhteydenoton syy ja selvitetään päihdehuollon palveluita, erityisesti nuorisoaseman toimintaa. Näin saadaan välitettyä tietoa eikä ainakaan luvata tai uhata liikoja kuten standardin mukaisessa kutsussa: Jos poliisilla uhataan, eikä poliisi kuitenkaan tule, viedään nuorelta usko sosiaaliviranomaisten ja poliisin toimenpiteisiin. Nuoret suhtautuvat yleensäkin viranomaisten toimiin varauksellisesti, eikä näitä tunteita ole mielestäni tarkoituksenmukaista enää ruokkia lisää.

Päihdehuollon avopalveluita siis käyttävät toisaalta eräällä tavalla valveutuneet, itsehoidon idean omaksuneet ja toisaalta syrjäytyneet tai syrjäytymässä olevat PAVI-huollon asiakkaat. Tuntematon määrä on kuitenkin niitä, jotka ulkopuolisen silmissä olisivat päihdehuollon palvelujen tarpeessa mutta jotka eivät niiden piiriin kuitenkaan hakeudu. Palvelujen tuottajille jääkin kaksi tehtävää: yrittää tehostaa tiedotusta ja samalla miettiä, miksi potentiaaliset asiakkaat eivät hakeudu hoitoon.

Kiinnostuin itse yhdestä tällaisesta piilossa olevasta ongelmaisten ryhmästä, kotihälytystapauksista, siitä minkälaisia ihmisiä ja perheitä hälytysilmoitusten takana oli. En halunnut tehdä tutkimusta, vaan kurkistella, olla löytöretkeilijä. Aloin 1.5.83 kutsua toimistoon keskustelemaan kaikki ne juopu-

muksen vuoksi pidätetyt, jotka oli haettu kotoaan jonkun perheenjäsenen ilmoituksen perusteella. Yhdentoista seuraavan kuukauden aikana keskustelin 53 henkilön kanssa; heistä kaksi oli naisia. Osan tapasin henkilökohtaisesti, osan kanssa keskustelin puhelimitse. Yhteensä kutsukirjeitä lähti 63. Poliisin tekemiä "diagnooseja" eli säilöönoton syitä olivat mm.: riehui asunnossaan, ajoi vaimonsa pihalle, oli häiriöksi, rikkoi kotonaan rautatangolla sohvan, pieksi vaimonsa jne. Näiden 53 lisäksi tapasin useita puolisoita, vaikka kutsu olikin tarkoitettu pidätetylle itselleen. Jotkut kutsutut jatkoivat keskusteluja luonani, jotkut ohjattiin joko yksin tai puolisonsa kanssa A-klinikalle sekä muualle, esim. oikeusaputoimistoon.

Lähtökohtani oli siis neuvoa ja ohjata, ohjata hoitoon. En esimerkiksi hankkinut poliisilta tietoja siitä, kuinka monta kotihälytystä kaikkiaan tuona aikana tehtiin. On kuitenkin arvioitu, että noin puolessa tapauksista hälytys ei johda säilöönottoon, vaan tilanne selvitetään keskustelemalla. Hälytykselle menevät poliisit tekevät paikan päällä jonkinlaisen subjektiivisen näppituntuman perusteella ratkaisunsa, pidätetäänkö häirikkö vai ei. Koska tuota näppituntumaa ei ole voitu tässä selvittää, eivät tapaamani henkilöt missään tapauksessa ole edustava otos kotihälytyksen aiheuttajista.

Yhteydenottojen määrä kuitenkin yllätti: nuoria väärinkäyttäjiä kutsuttaessa reagointiprosentti oli 15, tästä kotihälytysryhmästä taas reagoi tavalla tai toisella 84 %. Lisäksi kutsuihin vastaamattomista osa oli tuttuja joko PAVI-huollossa tai A-klinikalla. Syynä siihen, että kutsukirjeisiin ei vastattu, saattaakin olla se, että henkilö oli käyttänyt aiemmin päihdehuollon palveluita saamatta niistä toivomaansa apua tai että häntä hävetti esim. tulla jonkun työntekijän puheille. Niitä, joilla tiedettiin olevan hoitosuhde meneillään, ei kutsuttu lainkaan.

Ongelmaperheiden vallankäytöstä

Toinen seikka, joka kokeilussani hämmästytti, oli yhteydenottojen luonne. Tuntui siltä, että olin yrittänyt murtautua kielletylle alueelle, ja puolustautuminen oli sen mukaista. Kutsutuista suurin osa oli ammattitaitoisia, työssä käyviä keskiluokkaisia ihmisiä, jotka tekivät hyvin selvän eron "niihin, jotka käyttävät viinaa väärin". Peruspavilaisenahan pidetään ammattitaidotonta työtöntä tai eläkeläistä. Tapaamisissa ja keskusteluissa korostui tavan takaa kaksi seikkaa: Vedottiin omaan oikeuteen tehdä kotona, mitä itse haluaa. Ja lähes samaan hengenvetoon moni julisti olevansa melkoisen hyvä veronmaksaja, jonka asioihin ei sosiaali-ihmisten tarvitse puuttua, onhan tässä maassa sosiaalitapauksia ihan tarpeeksi. Teoreettiset pohdiskelut onnellisuusmuurista ja yhteiskunnan jakautumisesta A- ja B-luokan ihmisiin alkoivat elää, ne hengittivät työpöytäni toisella puolella tai kiroilivat langan toisessa päässä.

Olin siis tavoittanut ihmisiä, jotka poikkesivat sekä PAVI-huollon vakioasiakkaista että A-klinikalle hoitoon hakeutuvista. Ulkoisesti tarkasteltuna näiden perheiden asiat olivat kunnossa, toimeentulo ja asuminen turvattuja. Ainoa asia, joka kertoi kulissien takaisesta elämästä, oli viranomaisille tullut ilmoitus päihtyneenä säilöönotosta. Ehkä isollekin joukolle naapureita oli aiheutunut häiriötä, mutta kukaan läheinen ei ollut puuttunut asiaan luultavasti sen takia, että se ei kuulu tapoihin kaupunkimaisella alueella. Vai olinko tavoittanut ensikertalaisia perhe-elämän häiritsijöitä? Tuskin. Tavoitin pääasiassa päihdeongelmaisia perheitä, joiden elämäntapaan päihteiden käyttö oli kuulunut vuosikausia. Pidätysiltana jonkun henkilön sietoraja oli ylittynyt ja poliisi kutsuttu paikalle. Perheväkivaltaa tutkineet ovat esittäneet, että pahoinpitelyihin "tottuneet" naiset eivät enää jaksa edes hakea apua. Jos näin on, kutsuni ei tavoittanut kaikkein vaikeimmassa asemassa olevia, vaan ihmisiä, joille häiriötilanne oli ollut ennen kokemattoman voimakas.

Perinteinen kuva perhettään juomalla häiritsevästä miehestä kuitenkin murtui. Moni tapaamistani kotoa pidätetyistä kertoi, että molemmat puolisot olivat pidätyshetkellä yhtä juovuksissa, mutta että vain mies oli viety putkaan. Edelleen miehet välittivät kuvaa vahvoista naisista, jotka käyttäytymisellään olivat hallinneet selvää miestä, joka sitten juovuksissa oli päättänyt ottaa ohjat jälleen omiin käsiinsä. Turhapuroja on siis paljon todellisessa elämässä. Perheen tasolla lienee kysymys samantyyppisestä A- ja B-luokan tilanteesta kuin yhteiskunnallisestikin: naiset kuuluvat perhe-elämässä tarvittavien taitojen osalta A-luokkaan, miehet B-luokkaan. Naisille kasautuu elämisen taitojen hyvä, kyky hoitaa kotia, kyky ilmaista itseään puhumalla ja kyky purkaa huoliaan puhumalla. Miehillä taas ei lähiökulttuurissa ole roolia, heitä ei ole kasvatettu ihmissuhteiden ylläpitoon eli siihen, minkä pohjalla nykyinen työajan ulkopuolinen elämä lepää.

Tapaamani miehet saivat minut entistä paremmin ymmärtämään miehen neuvottomuutta. Mies on vaikeuksissa joutuessaan puolustusasemiin kaikkea vastaan. Miehenä olemisen tragediana näenkin mieskulttuurin kovuuden, joka kuitenkin jättää miehen selviytymään yksin — tai yhdessä pullon kanssa, kun kovuus pettää. Uudentyyppisessä vahvassa naiskuvassa taas näen ongelmaksi naisen

mahdollisuuden eräänlaiseen henkiseen amatsonimaisuuteen, jopa armottomuuteen, sen ylivoiman turvin, jonka suurempi verbaalinen kyvykkyys ja yleisten asenteiden tuki suovat. Asenteiden tuella tarkoitan sitä ehdottomuutta, jolla usein asetutaan puolustamaan naista. Suuren yleisön asenteet pohjautuvat vanhaan käsitykseen naisesta heikkona ja suojelua vaativana, kun taas nykynainen on usein aivan muuta.

Uudesta miehestä puhutaan, vaaditaan miehen pehmenemistä. Mutta onko tämä mahdollista vallitsevassa video- ja vauhtikulttuurissa, josta nuorten miesten ihanteet on tehty? Toisaalta naisasialiike vaatii naisen yhteiskunnallisen aseman vahvistamista ja pitää ihanteenaan nykyistä kovempaa naista. Miehet ja naiset ovat siis A- ja B-luokan kansalaisia, mutta eri tasolla: miehet yhteiskunnan ja naiset perheen tasolla. Kyse on siis vanhasta asiajohtaja—tunnejohtaja-jaosta, jota kasvatus jatkuvasti vahvistaa.

Ihanteet ovat pelottavia: mieheltä naiset vaativat pehmeyttä, naiselta naiset itse vaativat kovuutta. Tämä ajaa helposti suhteet taistelun tasolle: Mieheen kohdistetaan vaatimuksia, joihin ihmissuhteiden tasolla kömpelö perusmies ei pysty vastaamaan. Ja tuolloin vastaus saattaa tulla perjantaipullon jälkeen ja aiheuttaa vaimon turvautumisen kotihälytykseen. Tilanteesta selvitäkseen miehet tarvitsisivat verbaalisen itsepuolustuksen kursseja.

Tarja Myllärinen

Mikä ravintola on?

Suomalainen ravintolalaitos on jonkinlaisessa murrosvaiheessa. Alan määrällisen kasvun kausi on pitkälti päättynyt. Alkoholin anniskelukulutus on jo pitkään pysytellyt kutakuinkin samana. Kilpailu asiakkaista tulee kovenemaan, ja siksi alan kehittämisen painopiste on vahvasti siirtymässä määrästä laatuun. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ravintoloiden on entistä tietoisemmin mukautettava toimintansa asiakkaiden tarpeisiin.

Jotenkin näin voisi tiivistää Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen ja Alkoholitutkimussäätiön maaliskuussa järjestämän Suomalainen ravintola -seminaarin keskeisen annin. Ravintolan olemusta pohti 30 ravintola-alan, tutkimuksen ja Alkon edustajaa.

Painopisteen muutos on nostanut keskeiseksi perimmäisen kysymyksen siitä, mikä ravintola itse asiassa on, mikä on sen toiminta-ajatus. Ja alan eksperttien tämänhetkinen vastaus on: Ravintola on palvelupiste, joka myy elämyksiä. Elämys on kokemuksellinen kokonaisuus, joka kasvaa ravintolan konkreettisista palveluista, ruoasta, juomasta, seurustelusta, tanssista, miljööstä. Pyrkimys positiivisten elämysten tuottamiseen tulee todennäköisesti viemään ravintolaa visuaalisesti rikkaampaan, toiminnallisempaan ja ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta helpottavaan suuntaan.

Mielikuvan voima

Suhtautumista ravintolaan jäsentävät kiteytyneet mielikuvat. Suomalainen mielikuvaperinne on tässä suhteessa raskas ja yksiulotteinen, vaikka onkin lientynyt kymmenen viime vuoden aikana. Ravintolakuvan monipuolistaminen on konsultti Aimo Bondénin mukaan vaatinut vahvasti ulkomaisten ainesten käyttöä, koska omat kulttuuriset mallit ovat puuttuneet.

Bondén tiivisti erilaiset ravintolamallit seuraavasti:

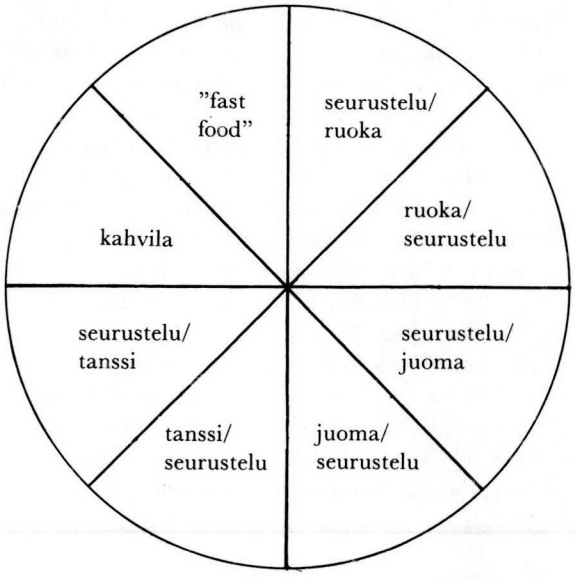

Suomalainen ruokaravintola esimerkiksi on perinteisesti nimenomaan ruoka/seurustelu-tyyppinen, kun taas Euroopassa niin yleinen seurustelu/ruoka-tyyppi on meiltä puuttunut. Siksi tällaisen tyypin identiteettipohja on pitänyt hakea muulta (Pizzeria, Ristorante). Tämän tyypin olennainen piirre on se, ettei niissä ole pakko syödä, vaikka ne ovatkin paljolti ruokavaltaisia. Mielikuvaan kotimaisesta ruokaravintolasta taas on vahvasti iskostunut nimenomaan pakkoruokailun piirre, ja siksi perinteisen tyypin on vaikea muuntua seurustelu/ruoka-malliksi. Vasta kun uusi tyyppi on ajettu voimallisesti sisään, voi ulkomaisen koristeen jättää pois. Vastaavia vaikeuksia on vanhan juoma/seurustelu-tyypin vaihtamisessa seurustelu/juoma-